

הקדמת הראי"ה ל'שבת הארץ'

שיחה בליל סליחות לקראת שנת שמיטה*

הקדמה - סגולת חיי הפרט והכלל בישראל

ראשי פרקים על ערך השמיטה והיובל בחיי ישראל בכלל, ובתחית האומה, הארץ והתורה, באור ד', חי העולמים

ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ (שמואל ב' ז, כג)

גוי אחד בארץ, ודאי בארץ הם גוי אחד, עמה אקרון אחד ולא אינון בלחודייהו (זהר ויקרא צג, ב)

השמיטה והיובל בזמנים, מתיחסים זה לזה, כמו החמה והלבנה בעולם וכמו ישראל והאדם בנפשות - יחס הפרט והכלל, שהם, במובנם העצמי היותר חי ויותר רוחני, צריכים זה לזה: פרט הצריך לכלל וכלל הצריך לפרט. 'מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו'.

"מי גוי גדול אשר לו א-להים קרובים אליו!" - סגולתה של כנסת ישראל היא, שהיא מסתכלת על ההויה כולה באספקלריא המאירה של קודש; בכל עז חייה היא מכרת, שהחיים שוים הם את ערכם רק באותה מדה שהם אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם שוים לה מאומה. היא יודעת עוד, שבאמת אין חיים אלא אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם חיים כלל. והידיעה הזאת, המונחת בעמק תכונת נשמתה, מטבעת עליה את חותם ערכה המיוחד לה, המוטבע על כל יחיד ויחיד מיחידה. כי אורו וישעו של היחיד תלויים הם במדת ידיעתו את התעמקותו והתבלטותו של החותם הכללי הזה, של הכרת ערך החיים רק באלהיותם, בתוך נשמתו. "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום".

החיים, ע"פ ערך האלהיות שבהם, אינם מתגלים אל היחיד אלא באותה מדה, שהוא מתאמץ להיות נשאף בכל הויתו בתוכיותה של כללות האומה, להיות מוזהר מזוהר נשמתה העליונה, החיה וקימת בהכרת היקר האלהי של החיים מתוך פנימיותה הכללית.

מה הם חיים של אדם מישראל? פינתו - בכלל ישראל, האות שלו בתורה - בישראל, ורק בזה. ככל שהוא מתעצם בעניינו הישראלי, ככה הוא יותר מי שהוא באמת.

* שוכתב ע"י ר' אמיר פרנקל על בסיס הקלטת שיעור של ראש הישיבה משנת תשנ"ד. נערך ע"י ברוך ספיר. השיעורים לא עברו הגהה ע"י הרב.

הקטע הבא עומד לומר, שעניינה האלוקי של כנסת ישראל הוא לא משהו של החלטה, של הסכמה או של בחירה, אלא עמוק, טבעי, שדרתי ומהותי בה. הרבה יותר פנימה מבחירה טובה.

טבע הנשמה הכללית של כנסת ישראל הוא אלהיותה. לא בחירתה גרמה לה את יתרונה האלקי. לא מצד מעשיה הפרטיים, לא בצדקתה וישר לבבה באה אל מעלתה, (אלא) תכונת גזעה, הגופני והרוחני, עשתה לה את חילה ואת עוזה באלקים, אשר לא בבחירה לקחה אותו ולא תוכל כל קלקלה של בחירה לאבדו.

אמנם, יש בחירה שמשפיעה, מוציאה היטב לפועל, או חלילה הפוך -

יש לה, אמנם, להבחירה מבוא גדול בכל סגולה טבעית

הבחירה יכולה להשפיע איך דברים יצאו לפועל -

בהיותה טובה - תוכל לפנקה, לעדנה, להוציאה לפעל באופן שלם וחשוב. וכן בהיותה רעה ושפלה - תוכל להחשיך את המאור שבסגולה הטבעית, ולעכר את זהרו, לטמטם את הלב לבל יחוש את העושר הרוחני הצפון בתוך חיי הנשמה. אבל לא יוכלו טמטום הלב והחשכת המאור להמשך לעולם. הסגולה הטבעית בטוחה היא בקיומה ובהתעוררותה לתחיה.

אי אפשר לבטל, אי אפשר לעשוק, וגם אי אפשר לעצור לעד. אפשר לסבך לעכב לתקופה - לא יותר מזה.

עניין השמיטה - התכנסות האומה אל סגולת הפנימית

ומתוך כך לעניין השמיטה. הרב בעצם עומד להציג בבחינה הראשונה בעניינה של שמיטה את הבחינה של שביתה חדילה ממעשה כמרוממת את העם. חדילה ממעשה - מחזירה את העם אליו פנימה. כשיושבים ושובתים מעשיה מתפרטת חיצונה - מתכנסים פנימה, והתכנסות פנימה של עם שזאת מהותו - מרוממת. אם זהו התוכן הפנימי של העם - כשהוא מתכנס הוא מתרומם.

סגולת האומה, הטוב האלקי הטבוע בקרבה...

- אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכח אל הפעל. חיים אלה במהומתם המעשית התכופה (לא 'מהומה' בהכרח במובן השלילי, אלא הכוונה היא ל'המולת החיים') מסתירים הם את ההוד הרוחני של הנשמה האלהית, ומעכבים את הזרחת אורה הבהיר והישר לתוך המציאות החילונית השולטת.

חילונית הכוונה חוליית - חיי חול. יש הגבלה כמה נשמה יכולה לבוא לידי ביטוי ולהאיר את החול. היא יכולה, אבל היכולת היא מוגבלת.

דחיפת הגידול וההשתלמות של החיים צריכה שתצא אל הפעל על ידי נתינת רוח של הפסקה והתנערות ממהומת החיים הרגילה.

נו, איך עושים את זה? אז יש לנו שבת. יום שבת כפשוטו. ויש לנו שנת שבתון.

היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים - בכל שבת. "בא שבת באה מנוחה". מתחלת הנפש להשתחרר מכבליה הקשים. 'ביום הניח ד' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה אשר עובד בך'. ומבקשת היא לה (הנשמה) אז נתיבות עליונות, חפצים רוחניים כפי טבע מקורה. 'טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור'.

זה טוב, זה נעים, זה מזמור שיר ליום השבת.

אות השבת והשמיטה בחיים הישראליים

המצב הזה של התכנסות הזאת, השביתה אשר היא בעצמה מרוממת -

'ביני ובין בני ישראל את היא לעולם'.

זה אות. מדוע זה אות? הרי אות זה דבר שרואים אותו. לדוגמה: קשת בענן - זה אות. ברית מילה - כתוב בזה אות. זה דבר מוחש - רואים ומרגישים. אותיות שבהם כותבים מילה - לוקחים את המילה הנחשבת, המופשטת, מחלקים אותה לעיצורים, מאייתים אותה ואז היא יכולה להופיע בכתב, ורואים את המילה. כשיש המחשה זה 'אות'. אות זה מצב שרואים וחשים, שאפשר לקלוט בחושים את הדבר. וכי השבת היא 'אות'? וכי שבת רואים בעיניים? האם אפשר לחוש ולמשש את השבת?

יום קדוש אשר בו תתגלה נטית האומה - הנטיה של החיים האלקיים כמו

שהם ביחידיה

אם ביום הזה שובתים, הישב ואל תעשה! הזה מרומם. הנה, במוצאי השבת אנו עושים הבדלה, כיון שכאשר נפרדים מנשמה יתרה צריך משהו, כי מרגישים כשנפרדים וזאת הרגשה קשה. אז אם יש יום שבו אנחנו חשים על ידי שביתה, שהיא התכנסות שלנו פנימה, ובאותה התכנסות פנימה מרגישים עליית מעלה - זה אות שמרגישים. זה סימן שהפנים שלנו למעלה, ואת זה כולם מרגישים, לכן היינו צריכים את הבשמים של הבדלה. קשה לנו בלי זה. התכנסנו פנימה ועלינו למעלה. סימן שהפניה שלנו למעלה זה דבר שרואים וחשים. התורה עצמה אמרה שהשבת היא 'אות'.

אות היא לאומה שיש בסגולת נשמתה צורך ויכולת להתענג על ה', ונעם

א-להי, המתכנס לנקודה רוחנית של נשמה יתרה, שרוי בלבו של כל יחיד

מבניה.

אז זה בשבת. כמובן, הרב לא הציג את כל ענייני השבת. יש הרבה פרשיות, הרבה נימוקים והרבה בחינות. אבל זה עניין חשוב של שבת. וודאי הוא שיום השבת בהחלט מטביע את רושמו ואורותיו גם על האומה כולה. פוק חזי! תראה את הכביש, תראה את השוק שנראה אחרת. ובכל זאת להגיע למשהו שבאמת יהיה בו נשימה עמוקה של השבת מבחינה ממלכתית - כאן צריך שבת יותר גדולה. כאן לא מספיק יום אחד, אלא צריך לעיתים מתאימות שבת יותר גדולה, הרבה יותר רצינית, כדי שהנשימה שלה תהיה נשימה ממלכתית, שתשפיע על האומה בכללה, ולא רק על כל יחיד שבה.

את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו, שהיצירה שלה נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי,

כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלקי שלה בכל מלא זהרו אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא...

שנת שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ!

בחינות פעולת השמיטה בישראל

הרב מונה את הבחינות השונות שיש בתוכן של שנת שבתון כזאת ובהתאם להלכותיה של השמיטה. נשתדל להביא כאן את הדברים המרכזיים. ראינו כבר את הנקודה הראשונה - התכנסות פנימה. השמיטה כמכנסת. ועוד -

שלווה לאומית פנימית

שנת שקט ושלוה, באין נוגש ורודה, 'לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה',

זה קרוב לעניין הראשון. כלומר, זה חיים שקטים. השקט הזה חשוב בשביל התכנסות טובה פנימה. כשעול של חול בטל - אז אפשר לשבת יותר בשקט. הכול שלווים ומתכנסים. קשה להתכנס כשעול של חול מעיק. ועוד -

הישענות על ברכת השמים

שנת שיון ומרגוע - התפשטות הנשמה בהרחבתה אל הישר האלקי המכלכל חיים בחסד. אין רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית, ושלוה אלקי שורר על כל אשר נשמה באפו. 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל'.

כלומר, השדה הוא פתוח לכל. אין הקפדה של בעלות פרטית, ולא רק החבר יכול לבוא, אלא אפילו חיית השדה, וזה פתוח. פתוח זה לא פרטי קטן, אלא ממלכתי טבעי. כולם ניזונים משלחן של חסד אלוקי, כי השלחן הזה של החסד האלוקי גדול גם במשמעות של הפרשנות שלו מבחינה זאת את שש שנות המעשה. הרי לפי חוקי הכלכלה לא תמיד יש מקום לשנת שבתון - אם תאמר 'מה נאכל בשנה השביעית?' - זו קושיא אמיתית. זו שאלה שהתורה הציגה, והתשובה היא תשובה של אמונה. יש הבטחה אלוקית, אז בשנת השבע נשענים על הבטחה אלוקית, ושנת השבע מפרשת את ששת שנות המעשה. עובדים? עובדים משום שכך הוא הסדר - עמלים והברכה מביאה את מתנת אלוקים. אבל המתנה היא מתנת אלוקים גם בשש שנות המעשה, והראיה משנת השמיטה. כשהסדר האלוקי וההנחיה האלוקית אומרת לעבוד - אז עובדים, וכשהסדר וההנחיה האלוקית אומרת לא לעבוד - אז לא עובדים. כאן מקבלים את הברכה האלוקית דרך העבודה, וכאן

מקבלים דרך השביתה. לעולם השלחן הוא אלוקי, וזה שיושב לידו לעולם שעון על העבודה האלוקית. העבודה שלו היא לא עבודה בעיניים לא מאמינות, אלא הוא מאמין בסדר האלוקי ושדרך העבודה מופיעה בדרך כלל ברכת ד', לכן גם העבודה שלו היא עבודה לד'. בשנת שמיטה הסדר האלוקי הוא שבשנה זו הברכה האלוקית באה דרך השמיטה ולא דרך עבודה. ומאמינים.

דרך אגב, זריעה זה תמיד אמונה. יש מאמין בחי עולמים וזורע, וכאן מאמין בחי העולמים ולא זורע. הצלחת שלנו היא תמיד אלוקית, אך הדבר בולט יותר בשמיטה, כאשר אנו יושבים ליד שלחנו של הקב"ה בארץ ישראל, והשלחן הוא כללי - פתוח לכל. שלחן אלוקי הוא כללי, והאווירה נינוחה, רגועה, מתאימה לשנה של התכנסות פנימית.

דבר נוסף -

השבתת חמדת העושר

אין חלול קדש של קפדנות רכוש פרטי בכל תוצאות יבולה של שנה זו, וחמדת העושר, המתגרה על ידי המסחר, משתכחת - "לאכלה ולא לסחורה".

אין סחורה בשנה הזאת בפירות. מדוע? זה לא מתאים למסחר, המסחר איננו מתאים לשנת שבתון. שנת שבתון היא כשיושבים ורגועים. המסחר הוא מעורר את אותם כוחות של צבירת רכוש, שאפשר לנהל בקדושה וטהרה ובצניעות, אבל סוף סוף זה כח שפועל. בשנה כזאת של התכנסות והתרוממות, יותר מתאים לשבות מהמסחר. כן. 'לאכלה ולא לסחורה'.

עין טובה על פירות הארץ

הלכה נוספת שגם היא גוון שמצטרף לאווירת השמיטה - 'לאכלה ולא להפסד'. אומר הרב, מה זה אומר 'לאכלה ולא להפסד'? זאת בחינה מסויימת של הסתכלות, של הרגשה - לא סתם להפסיד. הפירות קדושים, ולכן לא נוגעים בהם לרע. זה מתאים לפירות האלה - שיהיו קדושים ולא יהיו להפסד, כדי שאנחנו בשנה הזאת לא נעשה פעולות של הפסד, אלא

עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל, ברכת ד' אשר בפרי הארץ, "לאכלה ולא להפסד".

לא מפסידים השנה. אמנם, כשבית חרושת מפסיד הוא עושה זאת מתוך שהוא נושא עיניו לטווח רחוק, לברכה. אולם, גם אם לא משחיתים סתם, אפילו להפסד של ירידה לצורך עליה - יש בחינות של הפסד שבהן חשים לפחות כרגע את ההפסד. זה לא מתאים לשמיטה. בשמיטה לא נוגעים לרעה בפירות. בשמיטה יש עין טובה במידה יתירה, והפסד לא מתאים לעין טובה.

אותה התכנסות, אותו שקט, אותה טבעיות, אותה פתיחות כללית, אותה הישענות על חסד ד' - מתאימה גם לשמיטה ממסחר וגם לשמיטה מהפסד.

השיבה אל הטבע הבריא

עוד אחת הדרשות היא: 'לאכלה ולא לרפואה, ולא למלוגמא, ולא לעשות אפקטוויזין'. הרב מפרש למה לא לרפואה:

והאדם חוזר אל טבעו הרענן, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות, שהן באות ברובן על ידי הריסת המשקל של החיים, בהתרחקם מטהרת הטבע הרוחני והחמרי. "לאכלה, ולא למלוגמא ולא לרפואה, ולא לעשות ממנה אפיקטוויזין".

אפיקטוויזין זה רפואה כדי להקיא. למה לא לרפואה? כי לא צריך רפואה. השנה לא מתאימה לרפואה, כי היא שנה של חזרה לחיים טבעיים בריאים. הרב קוק אומר משפט טבעוני כזה, שהוא אמיתי מאוד: מחלות באות כאשר ישנה סטייה מהטבע. זה לא הנורמה. ולא מתאים לקחת פירות שנועדו לחיים טבעיים ולהפוך לאמצעי למלחמה במצב לא נורמאלי. כאילו השנה לא מתאימה למלחמה.

רוח קדושה ואצילות שפוך על פני כל. 'שנת שבתון יהיה לארץ - שבת לה'.

הבחינה העליונה של השבת בשמיטה

בעניין הזה של שמיטה ושבת לד'. בעצם יש לנו עוד בחינה שקשורה לדברים האלה. שבת היא בחינה שהביטוי שלה הוא במקומות שונים במציאות. שבת זה מין מציאות עליונה - העולם צועד לעולם שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים, שבת זה שמו של הקב"ה, גם תלמיד חכם נקרא 'שבת'.²⁹ שבת זה בחינה מופשטת של שלמות עליונה - שמו של הקב"ה שבת.³⁰ הנה, העולם צועד לקראת עולם שכולו

²⁹ עפ"י זוהר - רעיא מהימנא כרך ג פרשת צו דף כט עמוד ב: 'ת"ח בנוי דמלכא ומטרוניתא אתקריאו שבתות וימים טובים ולית לון מדלהון דלאו אינון בעלי מלאכה כשאר עבדין בנוי דחולין, אגרא דלהון בעלמא דין ובעלמא דאתי לענגא לון בכל מיני מאכל ומשתה ולאוקרא לון בלבושין שפירין כגוונא דשבת דאתמר ביה כבדהו בכסות נקיה, כל מה דעבד בר נש לשבתות וימים טובים אית למעבד לון, ומאן דמחלל שבת חייב סקילה, והכי מאן דאשתמש בתגא חלף, והכי הוא המשתמש במי ששונה הלכות, דמחלל תורתיה, וכל שכן המבזה ליה כאילו מבזה שבתות ומועדות...'

ועי' 'באר מים חיים' שמות, פרשת יתרו, שביאר: 'כי ענין השבת הוא לצאת מעובדין דחול מלהיות עוסק וטרוד במחשבת עולם הזה ולדבק עצמו בקונו וכל מלאכות החול אסורין כי אם מחשבת ה' ותחבולתיו. וכן התלמיד חכם הפורש עצמו מעובדין דחול ואינו חפץ ליהנות בעולם הזה וחשקה נפשו לה' לדבק בקונו בתורה ותפילה ומעשים טובים, עושה לו בחינת שבת, בחול. ונמשך אליו בחינת קדושת השבת גם בחול...'

³⁰ עפ"י זוהר כרך ב פרשת יתרו דף פח עמוד ב: 'מהו שבת, שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי'.

ועי' 'שפת אמת' פרשת 'יתרו' שנה תרמא, שביאר את העניין: 'ונותן השבת השלמה לכל הדברים המתבטלין להשבת. לכן נק' שבת שלום מעין שמו של הקדוש ברוך הוא שנק' שלום. מטעם שהוא הנותן שלימות לכל. והשבת הוא שורש כל הבריאה ולמעלה בעולמות העליונים השבת הוא מימי בראשית רק שבני"ז זכו להמשיך קדושת השבת בעוה"ז'. וכעין זה במקומות נוספים. ובפרשת 'כי תשא' שנה תרנד כתב: 'והרמז הוא על התגלות התורה. שבעוה"ז מתלבשת בצירופין שלפנינו ובמצות גשמיות. אבל לעתיד יתגלה עצם התורה שהיא שמותיו של הקדוש ברוך הוא.

שבת - יום שלם, בחינה של שלמות. אותה שבת שולחת את קרניה בכל יום שביעי. כך מששת ימי הבריאה - 'ויכלו', 'ויכלו', 'וישבות', 'ויברך', 'ויקדש', כי 'ביום השביעי שבת וינפש'. אותה שבת ששולחת את טעמה המיוחד, מרוממת ומעמידה כל יום שביעי, היא שולחת קרן אחרת אל כל שנה שביעית. הבחינה של שבת, כמו שהיא מתעצמת ביום השביעי, אז בסגנון אחר היא מופיע בין השנים. שנת השבע היא שנה שאותה שבת שולחת לשם את עניינה.

האצלת השנה השביעית על שש שנות העבודה

כמו שהזכרנו, ת"ח רמז לשבת. אותה שבת שמופיעה ביום השביעי ואנחנו כאילו מתרוממים אליה, היא מאצילה על הימים שלפניה ועל הימים שאחריה. כתוב בפרשת 'בהר', שם מוצג העניין של שמיטה ויובל: 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם: כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לדי'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה' (ויקרא כה, ב-ג). מפשוטו של מקרא נראה שמיד כאשר תבואו לארץ כבר יתחיל עניין שבת הארץ להיות נוהג, אלא שבפועל 'ושבתה הארץ שבת לדי' בעיתו ובזמנו מידי שש שנים. תיכנסו לארץ, כשיגיע הרגע המתאים תתחילו למנות ולקדש שמיטין ויובלין. מלבד המשמעות של פשוטו הפשוט של מקרא, יש עוד איזה צליל, שאנחנו יכולים לשמוע במילים של הפסוק: כשתדרוך כף רגלנו בארץ ישראל - השבת תתחיל לעבוד. כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, אז מיד - 'ושבתה הארץ שבת לדי'. כשעם ישראל נמצא בארץ ישראל, מיד תתחיל החגיגה שקוראים לה 'שבת'. אילו היה לי כח, הייתי יוצא לשוק, הייתי מכריז ואומר - לא מה עם ישראל עושה כל שנה שביעית, אלא מה הוא עושה כל הזמן. הייתי אומר: עם ישראל כל הזמן בונה את הבית מקדש! כל הזמן הוא מקיים את השבת! מה זה מקדש? השראת שכינה. מה עושים ישראל כל הזמן ברמ"ח ושס"ה? מה התוצר הלאומי שלנו? מה אנחנו עושים? משרים שכינה. זה באמת תוצר לאומי. רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה זה סעיפים של תוצר לאומי. ככה המנגנון הלאומי עובד - משרים שכינה, מפעילים את המקדש.

כאשר ישראל בארץ, תנורי המקדש בוערים, זה עובד - השכינה שורה בארץ. בחו"ל אין מצוות, רק 'הציבי לך ציונים'. כל המצוות זה המנגנון - כל מצוה ומצוה זה סעיף במערכת הממלכתית. כשלא נמצאים בארץ ישראל, אז רוב המצוות בכלל בטלות וגם אלו שקיימות זה רק 'הציבי ציונים' - הכל על אש קטנה. לא רק זכרון, זה אש קטנה, זה מעין ארץ ישראל זוטא. 'מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה' - זה מעמד המצוות שישראל כשנמצאים בחו"ל.

ובשבת יש מעין זה. וזה רמז קריאת התורה בשבת. וזה למעט שבת ממלאכת המשכן שהוא התגלות השבת שמו של הקדוש ברוך הוא בלי נרתק ומלבוש. ועי' עוד שפת אמת דברים פרשת עקב שנה תרנג, שביאר: 'כי שבת הוא שמו של הקדוש ברוך הוא. כי הנה בכל המדות יש מלאכים מיוחדים לבחי' החסד והגבורה והמשפט והרחמים כו' וכמו כן בעבודת האדם כו' ובו תדבק הדבק במדותיו מה הוא רחום כו'. אבל בחי' מלכותו ית"ש הוא מלך יחיד ומיוחד. ולכן אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת כי בשבת היא בחי' מלכות שמים ואין בו הרכבה כמ"ש אני ה' לא שנית. ולכן שבת א"צ בירור כי אין בו שום תערובת [והמשכיל יבין דברים אלו ביותר]. והוא מעין עוה"ב שיהי' ה' אחד ושמו אחד יום שכולו שבת.

אם כן, כל הזמן כשאנחנו נמצאים בארץ ישראל, אנחנו מקיימים את המקדש, מקיימים את השבת. אותה שבת מופיעה בצורה חשובה מאוד, מתגלמת יותר, יורדת אלינו יותר ביום השביעי. בבחינה אחרת היא מתגלמת בשנת השבע, אבל בעצם אנחנו במגע עם השבת כל ששת ימי המעשה. גם בשבת כתוב 'ששת ימים תעבוד'³¹ - השבת באה אחרי ששת ימי מעשה שצביונם מתאים להיותם ימי המעשה אשר לפני שבת. מה עושים בששת ימי המעשה לקראת שבת? 'מי שטרח בערב שבת' - עולים אל השבת. כך גם שש השנים שלנו עולות אל שנת השבע.

מקומה של מצוות השביעית בסוף חומש ויקרא

פרשיות 'בהר'-'בחוקתי' נאמרו בסוף ספר 'ויקרא', לקראת ספר במדבר. מה קורה בתחילת ספר 'במדבר'? היערכות - בפרשת 'בהעלותך' נוסעים מהר סיני. פרשת 'במדבר' זה היערכות לקראת היציאה. אחר כך יש פרשיות הלכתיות מתאימות לעניין הערכות המחנה. פרשיות המלמדות אותנו מה זה המחנה. אם כן, בספר 'במדבר' נערכים וזזים לארץ ישראל, ופרשיות 'בהר'-'בחוקתי' זה לקראת התזוזה מסיני. מדוע פרשיות 'בהר'-'בחוקתי' מתאימות לנקודת המוצא? במה הם מתאימות?

בפרשת 'בחוקתי' אנו יוצאים אל תולדות ישראל. מה זה 'בחוקתי'? החוקיות של ההסתוריה - 'אם בחוקתי תלכו', זה חוקי תולדות ישראל. יוצאים לדרך - אז הנה חוקי הדרך. פרשת 'בחוקתי' זה חוקות דרכם של ישראל, החוק של עם ישראל. מה זה פרשת 'בהר'? יוצאים אל ארץ ישראל. מה הולכים לעשות בארץ ישראל? שמיטה ויובל, ככה כתוב.

בסוף ספר 'ויקרא' יוצאים לדרך, אז יוצאים להסתוריה - פרשת בחוקתי, ויוצאים לארץ ישראל - פרשת בהר. לדאבוננו הפרשיות נפרדו - היום אומרים 'יוצאים להסתוריה' זה לחוד, ו'ארץ ישראל' זה לחוד. צריך היה להיות: יוצאים לארץ ישראל להקים את ההסתוריה. לצערנו, לא היה ככה. את רוב פרשת בחוקתי קיימנו בחו"ל עם צד שמאל של הפרשה. ראוי היה להיות אחרת, אך שתי הפרשיות לדאבוננו נפרדו. ובכל אופן, כשהולכים מסיני לארץ ישראל ולתולדות ישראל, נקווה - ביחד, מה נעשה? את כל הרמ"ח ושס"ה, ולא רק שמיטה ויובל. ומה כתוב בפרשת 'בהר' - שמיטה ויובל. אם כך, יש בכך סימן שזו מצווה מאוד כללית, כמו שבעצם כתבה התורה במפורש בפרשת 'בחוקתי'. הרי בגלות הכל צריך לקבל תיקון בניתוח קשה של גלות, ולעבור תהליכים של רפואה. ומה כתוב שם? 'אז תרצה הארץ', לא רמ"ח ושס"ה, אלא 'שבתותיה'. רואים ששבת זה דבר כללי. כשיוצאים לדרך אומרת התורה: אתם יודעים מה הולכים לעשות בארץ ישראל? 'שבת!' ואם לא עלתה יפה, אז בגלות מה יהיה? 'אז תרצה הארץ את שבתותיה!' משני הדברים רואים שהשבת היא עניין מאוד כללי. במקום להגיד רמ"ח ושס"ה אומרים 'שבת הארץ'.

כל זה גם מתאים למה שראינו עד עכשיו שהרב הסביר. התכנסות פנימית מרוממת מכנסת מפגישה אותנו עם עצמנו, וכל ההלכות מסייעות לפגוש את עצמנו. זאת מצווה מאוד כללית שכל רמ"ח ושס"ה הם סניפים לה, לפגישה עם עצמנו

³¹ שמות כ, ט; לד, כא; דברים ה, יג.

ולרוממות. השבת היא סיקור ומבוא לכל העניין הזה. על כל פנים ניתן לזהות כאן שני ביטויים לכך שאת השבת אפשר לראות כסיכום של כל התורה. הולכים לארץ ישראל - מה הולכים לעשות? שבת. ואם זה לא עולה יפה, אז פרשת 'בחוקתי' עושה שבת. בכל מקום אנחנו עושים שבת.

ההעפלה אל מדרגת היובל

ומן השמיטה אל היובל -

בשנה זו מתגלה צביונה של האומה בכליל הודה, במקור רוחה הא-להי. והארה זו, הבאה אחת לשבע שנים, מושכת אחריה עליות אידיאליות אלקיות, שבהכשרן האיטי של הנשמות הן הולכות וכובשות להן מקום בחיים, עד שהשקפות החיים הנובעות ממנה נעשות יותר ויותר קבועות ומסוימות ופועלות,

כלומר, שמיטה ועוד שמיטה מבססת ומרוממת את הפרטים, את הנשמות.

עד בא תקופה יותר ארוכה, יותר חשובה, שהיא מספקת כבר להעלות לא את אישי האומה היחידים ולא רק את כללונה בדור ההוה היחידי, כי אם את הדורות שלה. היובל - זוהי תקופה הרת עולם, הערוכה מיסוד החפש הא-להי העליון.

היובל מרומם לא רק את הדור, זה מנוף שמרים תקופה, מרומם דורות. מגיעים אל יובל אחרי שבע שנות שמיטה טובות, תקופה שלמה. דורות הוא מרומם. נדלג כאן לאמצע הפסקה הבאה:

...והולך ומתעלה הוא הרוח עד שנצבר (כלומר, בסדר הזה של עוד שמיטה ועוד שמיטה) כח גדול ועצום, שיש בו די אונים לא רק לגלות את הטוב שישנו במזומן באוצר חיי האומה, לשמור את צביון החיים כמדתה של השמטה, (אלא ביובל יש בחינה שיש בה) כי אם גם לישר את המעקשים והקלקולים של העבר ולהעמיד את מצב חיי האומה ע"פ היתה המקורית, להשיבם לימי העלומים ברעננות מטעה, ולגלות לא רק מה שגנוז בטבעה של נשמת האומה בפעל, כי אם מה שמוכשר להגלות ולהאיר בקרבה על ידי עזרת התגלות ההטבה הבחירית שלה, שהיא צריכה להעיר את ההתרוממות היובלית.

עם עשייה טובה מגיעים אל יובל, שיש בו כדי לרענן ולתקן גם עיוותים מסוימים. יובל זה מין יו"כ כזה. כמו שעוד מעט כתוב שתוקעים בשופר ביום הכיפורים, כי היובל דומה ליו"כ. הוא מיישר דברים, מתקן דברים.

יובל - אות הבריאות הלאומית

האומה נותנת אות, שהכשירה את עצמה, בימי התגלות סגולתה הטבעית,

כאשר היובל נוהג זהו סימן שעם ישראל בריא - זה אות, זה תקין. יש הרבה דברים שתלויים בזמן שהיובל נוהג, כמו שאומרים על אדם בריא שהוא בסדר. הרופא יגיד: אם אתה בריא - אז ככה וככה, אם חולה - משהו אחר. איך עושים בדיקת דופק? היובל נוהג - זה מעין דופק, שמלמד שהכל בסדר. כאשר מחזור הדם עובד כראוי, אז הכל בסדר. לכן בימי מצוות היובל יש גם קיום כל המצוות - רמ"ח ושס"ה.

אל העליונות הרוממה הזאת, שכשרונה יוכל להגיעה לה בהכרה הנשגבה של א-להיות החיים.

כשרונה יוכל להגיע לה בהכרה נשגבה של אלוקיות החיים - כשהיא מכירה את החיים כאלוקיים, אז ההכרה מתעוררת, כדלהלן.

וההכרה מתעוררת, שיש רוח חדשה המבשרת צבא רב.

היובל - יום הכיפורים של המערכות הלאומיות

מגיעים ככה עם בחירה טובה, שבע שמיטות טובות, העפלה של עם ישראל. כך מגיעים אל -

'והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם' - רוח א-ל עליון של הסליחה הכללית, הפוגשת את כל יחיד בכל יום הכפורים, מתעלה כאן בקדושת היובל לצביון כללי, בהתלבש האומה ברוח סליחה ותשובה לישר את כל עיוותי העבר. 'וקראתם דרור בארץ לכל יושביה' - "מר"ה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדים לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים, תקעו ב"ד בשופר - נפטרו עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן (בבלי ראש השנה ח, ב).

מה קורה ביו"כ? יום הכיפורים לאדם היחיד הינו יום סליחה ומחילה. עוונותינו נמחלים, הוא מתיישר, ומתקלפות ממנו כל מיני קליפות לא טובות. 'לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם' (משנה יומא ח, ט). ביום הכיפורים עם ישראל נפגש עם העניין של יובל, וכאן ישנם שני דברים:

ראשית, השחרור וההתיישרות המתקיימת בכך שהיחיד חוזר אל חירותו ואל רכושו. חירות עשוקה זה מצב חמור מאוד, זה מה שמלמדת אותנו פרשת משפטים בראשיתה - 'יצא לחופשי' (שמות כא, ב). נוסף על כך, השדה היא הפינה של האדם בארץ ישראל. ביובל חוזרת לאדם החרות שלו והוא חוזר אל השדה שלו, ובכך יו"כ, כמו שמתקן ומיישר מדי שנה בשנה, בשנת היובל, אותו יו"כ הוא המיישר אותו. אותה רוח התיישרות והסליחה, כאשר היא מופיעה ביום הכיפורים ביובל, מיישרת את האנשים הרבה יותר. מה שלא עושה יו"כ שבכל שנה ושנה - עושה יובל, והיום המתאים להופיע את הדבר זה הוא יו"כ. רוח היובל ויו"כ מיישרת עיוותים, מעמידה על הישרות היסודית על התקן.

העשייה הישראלית של היובל

בעצם ישנה בחינה נוספת בדבריו של הרב זצ"ל כאן. לא רק שהיובל מיישר ומעמיד דברים על תיקונם, אלא הרוח הזאת המיישרת ומעמידה דברים על תקנם היא כאן. עם ישראל הוא שותף פעיל בעניין הזה, ולא רק מקבל. ביו"כ אנו מיטהרים - 'לפני מי אתם מטהרים', עם הכנות והתכוננות וימי סליחה, ומגיעים ליוה"כ והקב"ה מטהר אתכם.

גם ביוה"כ של יובל זה לא רק שאנחנו באים והקב"ה משיב. נכון, זה חוק וזו פעולת היובל, אבל יש שותף פעיל. עם ישראל חי. משחררים עבדים, מחזירים שדות, גם הקונה שותף לעניין - הוא לוקח שדה ומחזיר למוכר. האדון משחרר את העבד הנרצע, ואומר לו לך הביתה. הנה, בערב יו"כ מי ששכח או לא ידע מה לעשות קודם, ואז בערב יו"כ נזכר לבקש מחילה. לא צריך לחכות עד אז, אבל בערב יו"כ עם ישראל לא מקפידים וכולם סולחים זה לזה, אפילו אם לא ביקש - אומרים 'תפילה זכה'. כאן יש מעשה שמייס, שמחבר את עם ישראל ומעמיד אותם בעמידה יובלית כזאת של 'איש אל משפחתו תשובו', אבל עם ישראל פעיל. אנחנו זוכים לפירות הטובים של הרוח ממרום, אבל אנחנו גם פעילים ומשחררים ומטיבים.

העברת שופר היובל מסיני לכל שנה ושנה

באותו יו"כ של יובל אנחנו תוקעים בשופר - 'והעברת שופר', 'תעבירו שופר' (ויקרא כה, ט) - מעבירים שופר בכל עם ישראל. מכאן לומדים את תקיעת השופר גם בראש השנה של כל שנה ושנה, שכן בר"ה לא כתוב שופר. בר"ה כתוב 'יום תרועה' (במדבר כט, א), ולומדים גזרה שווה מיובל. שופר זה עניין של יובל, ור"ה הוא כעין יובל. יש ג"ש גם לר"ה, אבל שופר במקורו אנחנו מכירים פעם אחת ביובל ופעם אחת 'קול שופר חזק מאוד' (שמות יט, טז), שופר של יובל ושופר של סיני. מה קרה בהר סיני? יצאנו לדרך, לדרך הארוכה של פרשיות בהר-בחוקתי, לארץ ישראל ואל תולדות ישראל. ובערב היציאה שמענו קול שופר חזק מאוד הולך וחזק. כפי שיצאנו לדרך אז, בסיני, כך כשאנחנו יוצאים אל יובל חדש - יוצאים עם שופר. איזה שופר? שופר הנ"ל מסיני. אנחנו יוצאים אל יובל חדש, מקבלים נשימה חדשה, החייאה מחודשת אלוקית, מתיישרים אל סיני, נעמדים על התקן של סיני. לכן 'איש אל אחוזתו תשובו' - הכל מבראשית, מתיישר אל סיני. עם אותו שופר של סיני. כנראה שזה מאוד כללי, 'משפחתו' ו'אחוזתו' אלה ביטויים לדבר, אבל העניין המופשט הוא התחדשות.

לקראת יציאה לשנה חדשה

גם השנה בר"ה אנו יוצאים אל שנה חדשה, אל קטע חדש. יוצאים אל תרועה - אותו שופר, אמנם לא ממש כמו יובל, אבל 'גזרה שווה', דומה ליובל. מתחילים שנה חדשה, לא כולי האי כמו יובל אבל מעין, גם כאן - התיישרות אלוקית, דין, בריאה חדשה, התחדשות. עם אותו שופר של סיני ויובל אנו באים אל ר"ה - אל התחדשות השנה.

הספירה המעפילה

אין הדרור הזה פורץ כהר פרצים,

זה לא דבר שפתאום מופיע ומפתיע אותנו.

**כי נמשך והולך הוא מן הקדש העליון, איננו יוצא בתור יוצא דופן מתוך
המעגל החברתי המסודר.**

זה לא משהו שחורג מן הסדר, ויורד עלינו ממרום.

**כי מתוכו ומעצמותו הוא נובע, מתוך סדר החיים של התקופות הקצרות
הקדומות עד הגיעו לידי מדתו זו שהוא מתחיל להתרומם בפעולת
כשרונה של האומה בהתגלותה הבחירית בתקון העיוותים של העבר.**

כלומר, איך אנחנו עולים ליובל? מעפילים אליו בבחירה טובה. הרי אנחנו אל היובל סופרים - 'וספרת לך שבע שבתות שנים' (ויקרא כה, ח). יש מצוה לספור. אל יובל סופרים, ואז מגיעים ליובל של סיני. כשם שסופרים שבע שבתות תמימות ומגיעים ליום סיני - שבועות. אם כן, איך עולים לסיני? ספירה - 'שבע שבתות תמימות תהיינה' (ויקרא כג, טו). איך מגיעים לבחינת סיני? ספירה - 'וספרת לך'. אל סיני סופרים ומצפים, נערכים ומייחלים ומעפילים. בספירה אנחנו מגיעים. ספירה נוספת: 'וספרה לה' (ויקרא טו, כח) - כשמישהו טמא צריך לספור את השבעה נקיים שלו ולצפות לטהרה שלו. מה שהעולם אומרים עליו 'ספירה לאחור' - אצלנו זה ספירה לקדימה, שנערכת ומעפילה קמעא קמעא. 'תמימות תהיינה' - ממוצות תהיינה, מעפילות תהיינה, כאלה הן שבע השבתות שלנו, בימים ובשנים: שבע שבתות של ספירת העומר מעלים את יציאת מצרים, הגאולה מן השעבוד הגופני, כל מה שהיה בפסח - מעלים אל סיני. ארבעים ותשע שנים של ספירה מעלים את ביאת הארץ של כלל ישראל, שמעפיל משמיטה לשמיטה, ומתוכן מגיע אל היובל. אל סיני מעפילים.

וקראתם דרור - הקריאה חזרה אל הר סיני

**אם ירדו יחידים מהאומה ממדרגת החיים המלאים אור קדש וחפש,
ויעשו לעבדים בשכחם את ערכם האצילי, ואזן ששמעה על הר סיני 'כי
לי בני ישראל עבדים' - "עבדי הם ולא עבדים לעבדים", והלך זה וקנה
אדון לעצמו...**

המצוה הראשונה של פרשת משפטים, שאותה אולי עוד למדו בהר סיני, אולי אפילו לפני עשרת הדברות, היא מצות החירות. כן, היה אתה! שמע את הקול שלך - תקשיב לו ותציית לו. הנה היובל המיישר והמחדש לסיני. מה פירוש? נותן נשימה חדשה לסיני. הכל חדש, הכל מבראשית, וממילא הכל ישר.

**הנה באה השבת הכבוד האישי וחרותו מתוך זרם חיים של קדושת עליון,
השופע מהמקור היותר עליון שממנו האומה יונקת את אור נשמתה
(ועכשיו יש נשמה חדשה מאותו מקור), ודרור נקרא בארץ לכל יושביה.**

ומי נושם? כולם! האדון שמשחרר, והעבד. הכל מתחדש, ההתחדשות היא כללית הכל הכל הכל. וכיוצא בדבר לעניין השדות.

ולעומת אי שויון המשקל של מצב הרכוש הקרקעי (שממנה באים הסיבוכים שבעקבותיהם ירד אדם מנחלת אבותיו), **שהוא בא מרפיון ידים ורוח מכל חטאות האדם, המכשילות את כחו עד שהוא יורד מנחלת אבותיו, (אז הנה) באה השבה המתאמת כפי ערכה של האומה בראשית מטעה, ברכוש היסודי הזה, לאותם אשר הכבידה עליהם תגרת החיים ותעוות את משקלם.** 'בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו'.

מתי ניתנה מצוה זו של שמיטה ויובל לישראל? כאשר אנחנו יוצאים אל תולדות ישראל ותולדות הימים. יוצאים מהר סיני להקים את המערכת של ארץ ישראל - שמיטים ויובלות, היכולת לחיות ולחדש. ככה יוצאים אל תולדות ישראל עם פרשת 'בחוקתי' בערב הפרדה מסיני.

מה עניין שמיטה אצל הר סיני

ומתי ניתנה המצווה למשה? 'וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר'. בפשטות, בארבעים יום, כמו כל פרטיה ודקדוקיה, וככה כל רמ"ח ושס"ה, אבל זה מודגש פה. אמנם, בני ישראל עדיין חונים למרגלות הר סיני, אך אם המצווה ניתנה בהר סיני, אז זה פסוק לא במקומו, שכן אנחנו עומדים בסוף ספר ויקרא, וארבעים יום נגמרו בפרשת 'כי תשא'. מאז פרשת 'כי תשא' עד עכשיו הקמנו את המשכן והתחלנו להיערך איתו, והקב"ה קרא אל משה מאוהל מועד. אז למה זה כתוב כאן? אלא מאי, כי עכשיו, בערב היציאה - עכשיו זה חשוב. כל המצוות ניתנו בסיני, אבל כאן חשוב להזכיר, מה הולכים להקים בארץ ישראל - שמיטה ויובל. הולכים אל השבת, לעשות שבת.

מצד אחד, חשוב להזכיר את זה כאן, אבל מצד שני, גם אי אפשר היה להציג את השמיטה והיובל קודם לכן. כלומר, התורה לא דחתה את העניין על מנת להזכירו ברגע מתאים, אלא אולי מבחינה מסויימת קשה היה. למה? כי רק אחרי שהקמנו את המשכן והתחלנו לחיות איתו בקרבנו, כפי שמסביר בהקדמת הרמב"ן לספר ויקרא: המחנה הקדוש - בליבו משכן, סביבו טהרה וקדושה. עד סוף ספר שמות הקמנו את המשכן עצמו, ובספר ויקרא הקמנו את מחנה ישראל הקדוש. עכשיו המחנה הקדוש יוצא אל ארץ ישראל. המחנה הקדוש הולך להקים את השבת. עכשיו פרשת השמיטה, שבת הארץ, נשמעת יותר טוב לאוזן - כשאומרים שהולכים להקים בארץ ישראל את השבת, אחרי שהמקדש בקרבנו.

קול שופר של יובל - השראת שכינה

הרמב"ן אומר שבעצם המשכן זה המשך הר סיני.

מה הדבר המרכזי בסיני? 'בעבור ישמע העם בדברי עמך' (שמות יט, ט). חז"ל קבעו להפטיר בחג השבועות בספר יחזקאל - 'נפתחו השמיים ואראה מראות אלוקים' (יחזקאל א, א) - מעמד הנבואה. עם ישראל שומע - 'השמע עם קול א-לוהים' (דברים ד, ג). מה זה מעמד הר סיני? מעמד נבואה של כלל. המחנה אשר שמע קול אלוקים ויחי, עומדים ושומעים קולות אלוקים. יש קול שופר הולך וחזק, ואחר כך נפתחים השמים נראים מראות אלוקים. ואחרי מעמד הר סיני - המשכן. המשכן ממשיך את מה שהיה בסיני לדורות עולם - המשכן ואחר כך המקדש, השראת השכינה. המחנה של השראת שכינה הוא הולך להקים את פרשת 'בהר'. אחרי

שבספר 'ויקרא' המחנה הפך למחנה השראת שכינה - עכשיו הולכים לארץ ישראל. מה הולכים לעשות? להקים את המערכת הזאת של שמיטה ויובל, להקים את הדופק הזה, את החיים האלה. כשהיובל נוהג, כשמחזור הדם עובד, אז המערכת עובדת - שכינה שורה בארץ ישראל.³²

המשמעות הכלל-אנושית של היובל

ודוקא בתעופה מלאה חיים כמו אלה מתרוממת האומה לרכס את חייה עם חיי האדם בכללות, ע"י אמצעותם של אישים יחידים - הגרים התושבים, העומדים בכללותם בתוך האנושיות הכללית, ומרגישים בקרבם גם כן יחס מיוחד אל נטיותיה הרעננות ושאיפותיה הרוחניות של האומה

אז מתי אפשר להחזיק בתוכנו גר תושב? כשיובל נוהג. כשעם ישראל חי, בריא ויובל נוהג, אז אנחנו מספיק חזקים ועליונים כדי להחזיק גר תושב, שהוא קצת כן וקצת לא. הוא עצמו אוניברסלי, אבל מתוך הכרת מעלת העניין של ישראל - הוא רוצה לעמוד על ידו עם שותפות קטנה. מתי הדבר הזה נוהג? כשהיובל נוהג. כשהאומה בריאה.

שמיטה ויובל - מערכת חיסונית לאומית

כל אלה יחד: המצב הזה של שמיטה, יובלות, הדופק הבריא הזה - הם סימני חיים עליונים, שצריך לגלות באומה, כפי שמבאר הרב:

ודוקא אז מתכנסת בה התקיפות הפנימית לדחוק את החלק הסיגי שבעצמה כדי שיאיר יפה המאור הכללי המבהיק - אין עבד עברי נוהג ולא גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (ערכין כט, א). כל אלה יחד הם סימני חיים עליונים, שצריכה לגלותה אומה זו שמוסר לאומי אלהי כזה חי בקרבה, ונכון הוא לפניה בהיותה מבונה בכל תכסיסה, ברום עילויה המדיני, כשכל יושביה עליה.

למען יעלה בידה תכסיס התגלות ההכרה של היושר האלהי העומד למעלה מסגולתה המוכנה עמה מכבר, השומרת על תפקידיה שלא ירדו ולא ימחו כליל.

כשיש תורה שבאה לידי ביטוי באופן שלם, אז במצב הזה שהיובל נוהג - זה המצב של החיים הישראליים הבריאיים.

³² **הערה:** בפרשת 'במדבר' - המפקד. כאן אנחנו נמצאים ערב המפקד. מי הולך לעשות מפקד? המחנה הקדוש. ומה עושים? היעדים הם 'בהר'-'בחוקתי'. פרשת 'במדבר' - זו כבר היציאה קדימה בפועל. מפקד - להסתדר בשורה, מתחילים ללכת. כאן זה שלב לפני הצעידה, שבו מתאים לברר לאן הולכים, מה הולכים לעשות.

הגלות - שמיטה ויובל שבדיעבד

המשך הדברים של הרב הוא על תקופת השקיעה, כשבאו עיוותים וקלקולים, והיה הכרח בניתוח הקשה שבו הופרד העם מהארץ, והיובל הפסיק לנהוג ובאה הפרדה. איני רוצה להאריך בעניין זה כעת, אלא רק להזכיר שלאור מה שראינו, העניין של הגלות - 'אז תרצה הארץ את שבתותיה' מובן מאוד. כמו ששנת השבע מכנסת את העם אל עצמו, על מנת לחדש את כוחותיו ורוחו, כך גלות נותנת למערכות להתרפא מתוך מנוחה. ארץ זה חלק ממערכת החיים שלנו, כמו שכתוב במקום אחר באורות ארץ ישראל. גלות זה נשימה עמוקה, יושבים בשקט, שובתים מכל מיני עשייה, מדינית, כלכלית, ממלכתית, כללית. הגוף הממלכתי שובת, ורוחה של האומה מתכנסת פנימה. מתגעגעים געועי קודש אל ארץ ישראל, ונושמים. ככה נמצאים במעין הרדמה כללית של התכנסות פנימית, שמטהרת את המערכות. זה מאוד דומה לשבת, אבל ב'איך גיסא', באופן הכואב - 'אז תרצה הארץ את שבתותיה'. העם נח, מתכנס אל עצמו, ואותה התכנסות שמרפאת ומרוממת, כאן בסגנון של 'איך גיסא' בכל זאת יש איזה צד שווה בין שבת הארץ בזמן שהיובל נוהג ושבת הארץ בזמן הגלות - הצד השווה של שמיטה המכנסת פנימה.

ערב סליחות לאור סיבוכי ריבונותנו בארץ ישראל

אני מוצא לנכון, ערב סליחות, לעורר באותו עניין עצמו: אנחנו בארץ ישראל שלנו, בארץ החיים שלנו. השמיטה ויובל שלנו, הדופק שלנו - עוד לא בריא. אמנם, מצבו יותר טוב - מתחדש, מבריא, אבל היובל עוד לא נוהג. אנחנו מתעוררים, מקווים, קמעא קמעא, וככל שהנשימה שלנו את ענייני הארץ, ככל שננשום יותר עמוק, אז נתקרב יותר מהר אל היובל נוהג.

לדאבונו, ענייני השעה הם כאלה שגם מכבידים עלינו וגם מקילים עלינו את ההרגשה של סליחות. להגיד היום סליחה זה יותר קשה ויותר קל. כי בעצם, בהרגשת השעה באופן פשוט אנחנו חשים, יותר מאשר בשעה אחרת, הרגשה של חרטה וגם הרגשה של בושה. כי אל מול השמיים, כשיש משהו מעורער בידנו, ריבונות על ארץ ישראל שמעורערת בידנו, אז זה ביטוי לזה שעוד לא - אנחנו עוד לא בריאים, עוד לא ראויים. אנחנו כמו שעזרא אומר 'בושתי ונכלמתי' (עזרא ט, ו). אומר רבי פנחס בן יאיר במשנה במסכת סוטה (ט, טו) שמאז שחרב בית המקדש 'בושו חברים וחפו ראשם'. צריך את הלב, השראת שכינה - 'רוב יושביה עליה', אבל כשאין - 'בושו חברים' וחפו ראשם'. בימינו יש בחינה נוספת. המקדש לא בנוי, אבל גם מתנה שכבר הייתה בידנו - פתאום נעמדת לנו בסכנה.

יש עוד בחינה של בושה - 'בושתי ונכלמתי להרים א-להי פני אליך'. כשעומדים עם הפנים לשמיים - קודם אתה עומד. אמנם, כשיש עימותי דברים עם חלק כזה וכזה במחנה, אז מתווכחים, ואתה בעמדה שלך. אבל מול אלוקי ישראל - בושתי וגם נכלמתי. זה שני דברים. לא רק בגלל שעכשיו אני מייצג את האומה. קודם נלחמתי, אבל עכשיו עם הפנים לשמיים אז 'בושתי ונכלמתי', ולא כי אני מדבר בשם כל ישראל, אלא הבעיה היא בעיה, ולא רק הבעיה של הממשלה. זה לא מתחיל מהממשלה. המצב של ארץ ישראל כן ראוי לנו או לא ראוי לנו תלוי בדברים אחרים, לא תלוי בממשלה.

תשובה ותפילה וצדקה אישית-ציבורית

מי שבאמת רוצה לתקן, דברנו על כך בהזדמנויות שונות: יש חלק של לעצור לנסות למנוע, אבל זה לא עיקר העניין. העיקר הוא להרים את קדושת העם, שיהיה מתאים לקדושת ארץ ישראל. וזה לא בעיה שלהם, זה בעיה שלנו. וגם שהם במצב כזה, זה עוד עניין שבאופן ישיר מאוד מאוד תלוי בנו. למדנו על דניאל: 'בתחילת תחנוניך יצא דברי' (דניאל ט, כג). עומד דניאל ורואה את המצב, כשגאולה מורכבת, הוא בצום תענית ותשובה, גם בכי אמיתי פיזי. הוא בפניה שלו, ואחר כך בא המלאך גבריאל ואומר לו: 'בתחילת תחנוניך יצא דברי'. כלומר, מאז שאתה התחלת עם תחנוניך, אז דברים זזו בשמים.

בכל איש יש דניאל פרטי. דניאל זה לא סתם איש, אבל יש דניאל, ויש ראובן ושמעון, וכל אחד עם האות שלו. כשהוא יעשה דבר רציני של קבלה, אז 'בתחילת תחנוניך יצא דברי' - אתה לא יודע מה קבלה פרטית שלך יכולה לעשות. אז לתקן רמת קדושה זה לא מהיום למחר, אבל להיערך אליה או לקבל על עצמו - כן. לקבל על עצמו עול של 'אני את חלקי אעשה' - זה כן יהיה אפשר, וזה אפשר לעשות בהרף עין. 'הרי את מקודשת על מנת שאני צדיק גמורי', אפילו היה רשע - ספק מקודשת (בבלי קידושין מט, ב). למה? שמא הרהר תשובה. יכול להיות שכבר הרהר, אז היום הוא כבר אדם אחר. הרהור של תשובה - אם הוא אמיתי, אז זה כבר פעל, ואחר כך יש גם סייעתא דשמיא להוציא אותו לפועל.

יש גם עניין של דרך ארץ כלפי שמיא. לבוא לומר 'סליחה'. אם יש היערכות מתאימה, זה דבר נאה ומתקבל. באופן שכזה, זה נאה ומתקבל - עם התכונות מתאימה, כובד ראש מתאים, אווירה מתאימה. רק ככה. לעניין הזה יש סייעתא דשמיא - להגיד סליחות כראוי, להתפלל לקב"ה שיעזור לנו להתכונן היטב לבקש את המחילה, ולהיערך היטב לתקן מה שצריך לתקן. ומתוך כך נזכה לצד האלוקי שנוסד עלינו רוח של טהרה וקדושה, וגם מהמצוקה שאנחנו נמצאים בה - ממנה ניוושע.

תביעת העמל האישי והציבורי של קניין תורה מתוך צפיית ישועה

אני רוצה להוסיף עוד נקודה: בתוך מבט קדימה שרואה את הדברים כיצד הם מתפתחים, ורואה את הגרעין של ילדי ארץ ישראל, תלמידי הרב קוק זצ"ל. בעצם זה גרעין גדול של ישועה גדולה לישראל, תקווה גדולה, גרעין שהולך וצומח. מצדדים שונים בעצם עומדים ומחכים לגרעין הזה, מכבדים אותו, ויש לו תפקיד גדול גם כלפי עולם התורה הרחב, כפי שהזכרנו בעבר.

בעניין הזה אני מוצא לנכון להדגיש: נכון שהמנטליות הזאת, הילד הזה, הנוער הזה בשורותינו, כשהוא באמת ממצה את כוחותיו, מתעלה ומעצים בעמלות יראת ד' מעלות קניין תורה, אז הוא נכבד בארץ ישראל, וגם עולם התורה הרחב לא רק עשוי לכבד אותו, אלא מכבד אותו, והישגיו יכולים להיות חשובים מאוד. אבל בעניין הזה אני חושב שאולי אנו לא תמיד מספיק מדגישים כמה עמל וכמה עבודה גדולה צריך להשקיע. לא די בכך שאנחנו נמשיך, ואותם פינות שהם הנוער הזה שאחוז בבנין ארץ ישראל ועם ישראל, בונה את ארץ ישראל ובונה שמיטות יובלות ושבתי לדי, הכוחות האלה באופן טבעי יפעלו ויעלו, וכחם יעלה וימצאו את מקומם במקום מרכזי בהשפעה גדולה בארץ ישראל. זה נכון, אבל עם מאמץ מאוד גדול, לא ככה בפשטות.

זה מה שהולך להיות, ועם ישראל חי, אבל צריך לזכור - יש לנו הרבה מאוד ללמוד ולקבל, הרבה דברים טובים של תורה ומורשה של תורה ועבודת ד' מעולם התורה הרחב, שהתכנס משומר וקצת שומר על פינתו. וזה מאוד מאוד לא פשוט לחשוב או לא קל לבוא ולומר 'אנחנו נגדל את כוחותינו והם יתפסו את מקומם, ובגלל שמקומם בארץ ישראל ועם ישראל, אז יש להם מקום חברתי, ולכן ממילא הם יתפסו את מעמדם וכולם ישמעו בקולם'. זה יכול להיות נכון, אבל עם מאמץ אדיר ועליון.

כל אחד שרואה ברוך ד' את המימדים, כמה תורה יש היום באותן פינות משומרות, כמה עמל של קניין תורה והרבצת תורה מגיל ילדות ועד בחרות ומבוגרות, ו'כוללים' גדולים אשר יושבים ולומדים ממש, וכן ציבורים שלמים של קניין תורה רבתי מאוד, מבין שיש לנו עוד עבודה רבה להקים כהנה וכהנה בגבולנו. נכון שבאופן טבעי יש לנו כושר להקים תורה בגדלות ועבודת ד' בגדלות מאוד, אבל צריך השקעה אדירה בדבר הזה.

חשוב להזכיר את המבט האופטימי, לראות לאן הדברים הולכים. אני לא נסוג מהעין האופטימית, אנחנו רואים את הצמיחה והגאולה, ואם נעצום עיניים למאה שנה, נראה אחר כך כהנה וכהנה. זה נכון, אבל זה דורש עשייה מאומצת מאוד, ששייכת לעניין הזה. התפקיד שלנו לעשות אותה. ככל שאנחנו מתאמצים לעשות, נוכל להתפלל מתוך כך שאנו נערכנו לעשות את זה, התפללנו שהקב"ה הוא יעשה את שלו.

ונזכור: איש פרטי אחד - השפעתו על כל כלל ישראל, כי יש צינורות פנימיים. כשם שזה באיש אחד, על אחת כמה וכמה שישנה השפעה כללית לציבור אחד.

בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת

מִשְׁפָּט

שִׁיעוּרִים, מֵאֲמָרִים וְעִוּוֹנִים בְּסוּגֵי
פֶּרֶק 'הַמִּפְקִיד' וּבְדִינֵי שׁוֹמְרִים

